

Henkilökuvadokumentin rakentaminen

Murtuneet kahleet - Timo Tuomivaaran elämä
-dokumenttielokuvan muotoutuminen

Alexi Huru

Viestinnän opinnäytetyö
Ohjaus
Medianomi

TORNIO 2012

TIIVISTELMÄ

KEMI-TORNION AMMATTIKORKEAKOULU

Tekijä:	Alexi Huru
Opinnäytetyön nimi:	Henkilökuvadokumentin rakentaminen. Murtuneet kahleet - Timo Tuomivaaran elämä -dokumenttielokuvan muotoutuminen
Sivuja (joista liitteitä):	38
<p>Opinnäytetyöni aihe on dokumenttielokuvan rakentaminen henkilöstä. Ensin tutkin dokumenttielokuvaa ja sitten syvennyn henkilökuvadokumenttiin.</p> <p>Opinnäytteeni alussa tutkin dokumenttia elokuvamuotona. Sen jälkeen selvitän Bill Nicholsin moodiluokittelun avulla dokumenttien tyyli luokkia. Selvitän myös oman teokseni Murtuneet kahleet – Timo Tuomivaaran elämä – dokumenttielokuvan, tyyli luokan hyödyntämällä samaa moodiluokittelua.</p> <p>Tärkeimpinä lähteinä opinnäytetyössäni toimi minun omat kokemukseni, jotka sain tehdessäni Murtuneet kahleet – Timo Tuomivaaran elämä -dokumenttiani. Kyseisessä teoksessa toimin käsikirjoittajana, ohjaajana sekä leikkaajana. Lisäksi lähteinä on laajalti alan kirjallisuutta.</p> <p>Henkilökuvan rakentaminen dokumenttielokuvan keinoin oli varsin haastavaa. Dokumenttini päähenkilö oli jo edesmennyt, mikä toi elokuvalle monia haasteita. Pidin tärkeänä luoda luottamuksen itseni ja haastateltavieni välille, koska tämä oli mielestäni ainoa oikea tapa saada syvällistä materiaalia.</p>	
Asiasanat: henkilökuva, dokumentti	

ABSTRACT

KEMI-TORNIO UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Author:	Aleksi Huru
Thesis Title:	Building a profile documentary
Pages:	38
<p>The topic of my Bachelor's work is building a profile documentary. First I discuss a documentary film, followed by a deep analysis of a profile documentary.</p> <p>At the beginning of my Bachelor's work I study a documentary as a form of a movie. In the section to follow, I discuss the mode classification suggested by Bill Nichols to find styles of a documentary. I also deal with the mode classification to find the style for my own work <i>Broken chains – Life of Timo Tuomivaara</i>.</p> <p>The main source in my Bachelor's work is my own experiences that I gained while making the profile documentary <i>Broken chains – Life of Timo Tuomivaara</i>. I wrote the screenplay, directed and edited the documentary in particular. In addition, a wide selection of literature on movie industry is used in my work.</p> <p>Making the profile documentary was quite a challenge. The main character of my documentary was deceased which brought about several challenges. It was important to create trust between me and my interviewees because it was the only way to receive intimate material.</p>	
Keywords: profile, documentary	

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1 JOHDANTO	5
2 MURTUNEET KAHLEET – TIMO TUOMIVAARAN ELÄMÄ	7
3 DOKUMENTIN MUOTO	11
3.1 Dokumenttielokuva	11
3.2 Dokumenttielokuvan aiheiden omakohtaisuus	13
3.3 Historiallinen dokumenttielokuva	14
3.3.1 Lajityypit	14
3.3.2 Historialliset lähteet	15
3.4 Kompilaatioelokuva	16
4 DOKUMENTTIELOKUVAN MOODIT	18
4.1 Bill Nicholsin moodit	18
4.2 Murtuneet kahleet – Timo Tuomivaaran elämä – dokumenttielokuvan moodit	20
5 DOKUMENTTIELOKUVAN RAKENTAMINEN	23
5.1 Aiheen valinta	23
5.1.1 Aiheen valinta omaan teokseen	24
5.2 Ennakkotiedot	26
5.2.1 Dokumenttielokuvani ennakkotutkimukset ja muuttajat	26
5.2.2 Dokumenttielokuvani henkilövalinnat	27
5.3 Käsikirjoittaminen	29
5.4 Ohjaaminen	29
5.4.1 Kokemukseni dokumenttielokuvan ohjaamisesta	30
5.5 Leikkaus	32
5.5.1 Henkilökuvadokumenttini muodon luominen	33
6 POHDINTA	35
LÄHTEET	37
LIITELUETTELO	38

1 JOHDANTO

Toiminnallisen opinnäytetyöni aiheena on dokumenttielokuvan rakentaminen henkilöstä ja se, miten minun oma dokumenttielokuvani valmistui. Tarkoitus on käydä läpi eri vaiheet, jotka sisältyvät dokumenttielokuvan tekemiseen. Näkökulmana toimii tarkemmin määriteltynä juuri henkilökuva dokumenttielokuvan tekemisestä. Teososana on minun oma vuonna 2009 valmistunut dokumenttielokuvani *Murtuneet kahleet – Timo Tuomivaaran elämä*. Toimin dokumenttielokuvassani käsikirjoittajana, ohjaajana sekä leikkaajana.

Perustana opinnäytetyölleni toimii näin ollen dokumenttielokuva *Murtuneet kahleet – Timo Tuomivaaran elämä*. Esittelen kyseisen dokumenttielokuvan heti opinnäytetyöni alussa. Dokumenttielokuvan rakentaminen on prosessi, jossa täytyy hallita dokumenttielokuva sen laajassa merkityksessä. Tämän vuoksi omassa opinnäytetyössäni dokumenttielokuvani esittelyn jälkeen selvitän sen rakentamisen vaiheet alusta asti. Aloitan käymällä lävitse dokumenttielokuvan perusteet ja sen eri muodot. Käytän apuna alan kirjallisuutta tukemassa oman teokseni sisältämiä faktoja. Lisäksi käytän yleisesti dokumenttielokuvan sekä oman dokumenttielokuvani analysoimisen apuna Bill Nicholisin moodi-luokittelua.

Dokumenttielokuvan sekä oman teoksen kuvailun ja analysoinnin jälkeen siirryn käsittelemään dokumenttielokuvan varsinaista työosuutta, eli sen rakentamista. Dokumenttielokuvan tekeminen, kuten mikä tahansa työ, sisältää monia varsinaisia työvaiheita. Selvitänkin miten nämä vaiheet tulisi käydä lävitse. Selvitän henkilökuvadokumentin työvaiheet ideasta valmiiseen teokseen ja käyn lävitse lähinnä työkenttäosuudet, kuitenkin painottaen taiteellisia ja sisällöllisiä vaiheita. Tässäkin osuudessa opinnäytetyötäni sen sisältö painottuu omiin kokemuksiin ja tukeudun teokseeni *Murtuneet kahleet – Timo Tuomivaaran elämä*. Koetan kuitenkin tuoda esiin henkilökuvadokumentin rakentamisessa huomioon otettavat seikat sekä sen tuomat ongelmat ja huomiot. Huomioon otettava seikka dokumenttielokuvani tekemisessä oli se, että dokumenttielokuvani päähenkilö oli jo edesmennyt, kun teosta tehtiin. Tämä toi mukanaan asioita, jotka olivat

paikoittain hankalia selvittää. Avaan nämä asiat ja selvitän miten ne voidaan käsitellä, jotta saataisiin rakennettua tasapainoinen ja sisällöltään kattava henkilökuvadokumentti. Opinnäytetyöni tavoitteena on tekemällä tutkimisen menetelmää hyödyntäen antaa kuvaus ja ohjeistus siitä miten henkilökuvadokumentin rakentaminen suoritetaan. Lisäksi tavoitteena on antaa eväät analysoida dokumenttielokuvaa niin yleisellä kuin henkilökuvaan tarkennetuilla selvityksillä. Myös omaan teokseeni vaikuttaneet dokumenttielokuvan alaisuudet ja työvaiheet ovat luettavissa siten, että saadaan käsitys Murtuneet kahleet - Timo Tuomivaaran elämä -dokumenttielokuvan rakentamisesta.

2 MURTUNEET KAHLEET – TIMO TUOMIVAARAN ELÄMÄ

Murtuneet kahleet – Timo Tuomivaaran elämä on vuonna 2009 valmistunut dokumenttielokuva. Olen käsikirjoittanut, ohjannut, sekä leikannut kyseisen dokumenttielokuvan. Kuten otsikko antaa ilmi, dokumenttielokuvani kertoo henkilöstä nimeltä Timo Tuomivaara (7. huhtikuuta 1938 Posio – 3. elokuuta 2004 Rovaniemi).

Kuva 1. Timo Tuomivaara (Murtuneet kahleet – Timo Tuomivaaran elämä 2009)

Tuomivaara oli kuuluisa suomalainen taikuri ja ennen kaikkea kahlekuningas. Hänen uransa alkoi jo pikkupoikana, mutta todellinen päätös urasta varmistui murrosiässä hänen nähtyään taikurimestari Solmu Mäkelän esiintymisen. Tuomivaara esiintyi laajasti Suomessa 1950-luvun lopulta alkaen. Hänen esiintymisiään on myös nähty ulkomailla mm. Japanissa. Suomessa hän esiintyi yhdessä muun muassa Reino Helismaan, Tapio Rautavaaran sekä Esa Pakarisen kanssa.

Tuomivaaralla oli myös omia Haaste – kiertueitaan, joihin yleisö sai tuoda omia lukkoja ja kahleita ja joista hän kerta toisensa jälkeen vapautui. Lisäksi hän on esiintynyt muun muassa Suomen ja Japanin televisioissa. Hänet on muun muassa kahlittu, laitettu postisäkkiin ja upotettu uima-altaaseen. Hänet on myös kahlittu palavaan köyteen ja köysi kiinnitettiin helikopteriin, joka nousi ilmaan. Suomen Taikapiiri järjesti Timolle 60-vuotislahjaksi juhlat Rovaniemellä vuonna 1998, jossa esiintyivät alan huiput kunnianosoitukseksi hänelle.

Dokumenttielokuvani pyrkii luomaan henkilökuvan Tuomivaarasta. Taikuus ja temput ovat kiinnostaneet ihmisiä kaikkina aikoina. Suoraan liveinä esiintyvät taiteilijat ovat aina olleet viihdyttävimpiä ja siksi myös suosituimpia. Television kautta pääsee nykyisin suuren yleisön tietoisuuteen, mutta taitat uskotaan todella vasta kun ne nähdään omin silmin. Tuomivaara on jo edesmennyt, joten hänen temppunsa näkeminen paikan päällä ei enää onnistu.

Dokumenttielokuvassa käydään läpi Tuomivaaran uraa lapsuudesta lähtien. Haastateltavana on Timon sisko Tuula Maisonvaara sekä Timon tytär Pia Tuomivaara. Myös Tuulan puoliso Pekka Maisonvaara pistäytyy kommentoimassa Tuomivaaran elämää. Myöhemmässä vaiheessa dokumenttielokuvaa haastateltavana on Tuomivaaran oppipoika Jari Tapanainen. Henkilöhaastattelujen kautta Tuomivaarasta tehdään syväluotaava henkilök kuva.

Vaikuttava ja dramaattinen intro avaa dokumenttielokuvan. Avaava kohta pyrkii tuomaan esiin Tuomivaaran hengenvaarallisen elämäntavan. Kohtauksessa Tuomivaara on kahlittu nilkoista palavaan köyteen ja lisäksi hänet on kahlittu pakkopaitaan. Kohtaus loppuu, kun Tuomivaara nousee köyden varassa kymmenien metrien korkeuteen. Katsojalle luodaan epätietoisuuden tunne, jossa hän jää pohtimaan sitä miten Tuomivaaralle kävi. Pääsikö hän irti, vai syöksykö lähes varmaan kuolemaan? Sitä ei näytetä, eikä kerrota.

Kuva 2. Timo kahlitaan pakkopaitaan (Murtuneet kahleet – Timo Tuomivaaran elämä 2009)

Kuva 3. Timo nostetaan palavasta köydestä kymmenien metrien korkeuteen (Murtuneet kahleet – Timo Tuomivaaran elämä 2009)

Kuitenkin lähes heti kuviin tuodaan haastateltavat Tuula Maisonvaara ja Pia Tuomivaara, jotka puhuvat Timon Tuomivaaran kuolemasta. He puhuvat myös siitä, milloin hän kuoli. Näin ollen katsojalle jätetään edelleen auki se, miten Tuomivaara kuoli. Katsojalle on tässä vaiheessa kuitenkin annettu jo monta vihjettä. Kuvamateriaali Tuomivaaran tempusta on vanhaa, tai ainakin efektoitu vanhan näköiseksi. Lisäksi kuvissa ihmisillä on vaatteet, jotka eivät vastaa nykypäivän vaateetusta. Nämä yksityiskohdat yhdistettyinä

tämän päivän kuviin ja tietoihin, joita Maisonvaara ja Tuomivaara kertovat, antavat katsojalle vastauksen Tuomivaaran kuolemaa koskevaan kysymykseen. Tuomivaara selvisi kyseisestä tempusta, mutta illuusio sen traagisesta epäonnistumisesta on jo luotu ja vaikuttava dokumenttielokuvan intro on luotu.

Dokumenttielokuvani siis alkaa päähenkilön kuoleman käsittelystä, tavallaan väärinpäin. Kuitenkin siitä eteenpäin tapahtumat selvitetään siinä järjestyksessä, kuin ne todellisuudessa elettiin ja koettiin. Samankaltainen puheen ja äänen yhdistely kuvamateriaalin päälle jatkuu läpi dokumenttielokuvan.

3 DOKUMENTIN MUOTO

Valmistellessani dokumenttielokuvaa Murtuneet kahleet – Timo Tuomivaaran elämä, en ollut varma elokuvan lopullisesta muodosta. Alun alkaen suunnittelin yleissivistävää dokumenttia, mutta kerätessäni materiaalia ja tutustuessani haastateltaviin näkökantani alkoi muuttua. Päätin ottaa riskin ja lähteä rakentamaan dokumenttielokuvasta henkilökohtaisempaa.

Aloin tehdä henkilökuvadokumenttia päähenkilöstäni Tuomivaarasta. Haastavimpana asiana pidin teoksen maksimi kestoaikaa, joka olisi viisitoista minuuttia. Tuossa ajassa tulisi kertoa paljon kokeneen ihmisen elämäntarina. Tässä luvussa käsittelen dokumenttielokuvaa ja sen genrejä, jotka liittyvät omaan teokseeni. Käsittelen myös omalla henkilökohtaisella tasolla dokumenttielokuvani tekoa. Pohdin myös, miten teokseni Murtuneet kahleet – Timo Tuomivaaran elämä sijoittuu näihin dokumenttielokuvan genreihin ja kriteereihin.

Käsittelen ensin yleisesti dokumenttielokuvaa ja tämän jälkeen syvennyn eniten omaa teostani koskeviin dokumenttielokuvan genreihin ja lajityyppeihin.

3.1 Dokumenttielokuva

Sanasta ”dokumenttielokuva” tulee mieleen jotain todellista: kuvaa ja ääntä, joka on oikeasti tapahtunut, elettyä elämää. Läpi elokuvan historian on koitettu etsiä vastauksia, jotka selittäisivät dokumenttielokuvan tarkoituksen ja merkityksen. Vuonna 1947 yleismaailmallinen dokumentaariliitto päätti dokumentti-sanana merkityksestä. ”*Dokumentaarina voidaan nähdä jokainen elokuva, joka rationaalisin tai emotionaalisin keinoin, todellisista ilmiöistä otetuin kuvin tai vilpittömän tai oikeutetun rekonstruktion kautta pyrkii lisäämään tietoisesti inhimillistä tietämystä sekä paljastamaan ongelmia ja vaikuttamaan niiden ratkaisuihin taloudelliselta, sosiaaliselta tai kulttuuriselta kannalta*” (von Bagh 2007, 9). Jouko Aaltonen kuvailee asiaa näin: ”*Dokumentti on ”todellisuuden jälki”, joka voi toimia historian tutkijalle*

lähteenä ja vastaavasti dokumenttielokuvantekijälle materiaalina. Dokumenttielokuva taas on taiteellinen teos, oma itsenäinen kokonaisuutensa” (Aaltonen 2006, 60).

Myös kriitikot, kuten Émile Vuillermoz, ovat tarttuneet dokumenttiin: *”dokumentaari selittää tapahtumia, se paljastaa ne eleiden kautta. Se nostaa täyteen päivänvaloon kohtalon salaiset strategiat. Ihmiskunta ei ole koskaan omistanut yhtä voimakasta filosofisen tarkastelun työkalua” (von Bagh 2007, 10).*

Dokumenttia voidaan käyttää myös toisin. Dokumentin avulla voidaan tarkoituksenmukaisesti pyrkiä todellisen maailmankuvan ja todellisuuden vääristämiseen, eli puhutaan propagandasta. Ehkä tunnetuimmat esimerkit tästä ovat natsi-Saksan propagandadokumentit, joita Goebbels suojattiansa kanssa tarkoin suunnitellusti toteutti. Toki natsi-Saksa ei ollut ainoa, joka käytti dokumenttielokuvan voimaa hyödykseen.

Dokumenteilla saadaan kuitenkin myös paljon hyvää aikaan. Voidaan paljastaa, kertoa hyvää, kertoa totuus. Dokumenttien tekijät, ja toivottavasti usein myös katsojat, tietävät, että elämässä on paljon asioita, joita ei näytellä. Nuo usein niin arkisetkin asiat voivat avata uusia ulottuvuuksia, kun ne on tallennettu kameran ja äänen turvin. (von Bagh 2007, 12.)

Aaltosen mukaan aikaisemmin dokumenttielokuvaa pidettiin todellisuuden vangitsijana ja sen neutraalina esittäjänä. Se olisi todenmukainen, todellinen, tosi. Nykytilassaan dokumenttielokuva kertoo sosiaalishistoriallisesta maailmasta, todellisuudesta, valokuvaa ja indeksisyyttä hyväksikäyttäen. (Aaltonen 2006, 28.) Dokumentilla ei kuitenkaan ole ehdotonta alkuperäistä, aitoa tai lopullista muotoa. Dokumentti on kulkenut käsi kädessä elokuvan kehityksen kanssa aina 1800-luvun lopulta tähän päivään. Sen häilyvät muodot fiktion ja dokumentin välillä on antanut sille rajattomat mahdollisuudet. (von Bagh 2007, 12,13.)

3.2 Dokumenttielokuvan aiheiden omakohtaisuus

Dokumenttielokuvat ovat usein aiheiltaan valtavirrasta poikkeavia ja jopa outoja. Niissä myös tarkastellaan aiheita näkökulmista, joista niitä ei välttämättä ole ennen tulkittu. Usein tekijän omakohtaisuus on ollut syy näiden dokumenttielokuvien tekemiseen ja siihen, miten ja mitä ne kertovat. Tekijän omakohtaisuus on monien tekijöiden summa. Siitä voi ainakin poimia syvällisen yhdistelmän visiota, elämäkokemusta, uhkarohkeutta ja halua näyttää, sekä kertoa tarina.

Halusimmepä tai emme, elämämme merkkää meitä peruuttamattomasti. Nämä merkit ohjaavat elokuvantekijää, vaikka tekijä itse ei sitä aina huomaisikaan. Ihmiset saavuttavatkin vain sen, mikä merkitsee heille jotain. Hartaasti ja tarkasti tutkimalla persoonallinenkin aihe voi koskettaa yleisöä syvällisesti. (Rabiger 1998, 39.)

Minunkin teoksen omakohtaisuus on selvitettävissä ainakin pinnallisesti, sillä Tuomivaara ei ollut minulle entuudestaan millään tavalla tuttu, ei edes kaukaista sukua. Kuitenkin maagisuus ja viettelevä jännitys, joka taikuudessa ja sen esittäjien ympärillä velloo, oli hyvin vangitseva ajatus. Tämä asia sai minutkin alun perin innostumaan aiheesta. Koin etenkin Tuomivaaran persoonan ja elämäntavan hyvin kiehtovana, sillä hänen elämänsä oli tavallaan kuolemalla leikkimistä. Hän ei ehkä itse ajatellut elämäänsä tällä tavoin, mutta suurin osa Tuomivaaran temppuja paikalle saapuneista katsojista varmasti näin ajatteli. Katsojia viehättää ajatus kuolemalla leikkimisestä. Kukaan ei varmuudella tiedä mitä kuoleman jälkeen tapahtuu, sillä kukaan ei sitä ole tieteellisesti todistettavasti palannut kertomaan. Kuitenkin kuolema koittaa meille kaikille ennen pitkään. Uskoisin tämän faktan luovan katsojalle suhteen dokumenttielokuvaani, olipa hän kuka tahansa.

Olen yrittänyt jälkikäteen etsiä niitä syitä, miksi valitsin juuri kyseisen aiheen. Siihen on mahdotonta vastata täydellisesti, mutta alitajunnan pintaraapaisun olen pystynyt selvittämään. Tuomivaaran tapa halveksua kuolemaa ja kuolemalla leikkittely oli varmasti seikka, joka vaikutti minuun vahvasti. Olen usein pohtinut usean muun ihmisen lailla, mitä kuoleman jälkeen tapahtuu. Mihin me joudumme, siirrymmekö

toiseen ulottuvuuteen? Tuomivaara leikkitteli kuoleman kanssa koko elämänsä ja kävi rajalla, ehkä jopa rajan toisella puolella, varmasti useita kertoja. Halusin selvittää syitä tähän kuolemalla leikkimiseen, sekä siihen mihin se johti. Minuun tarttui myös syvästi halu kertoa siitä, miksi perheellinen ihminen valoisalla tulevaisuudella halusi kokeilla rajojaan kerta toisensa jälkeen. Jossain Tuomivaaran kuoren alla, oli toisinaan havaittavissa persoona, joka olisi halunnut luovuttaa ja tehdä sen viimeisen tempun.

Rabigerin mainitsemat merkit ovat minullakin varmasti alitajunnassa, mutta niiden lukeminen on haasteellista. Uskoisin kuitenkin, että minulla on aiheeseen liittyviä merkkejä joita kannan aina hieman tiedostamatta mukani. Lapsuudessani ja nuoruudessani oli muutamia tapahtumia, jotka muistan tavalla, joiden tulkitsen vaikuttaneen aiheen koskettavuuteen. Myös hetki jolloin valitsin aiheen, tuntui hyvin luonnolliselta sekä helpolta ja uskonkin tulevaisuudessa luottavani vaistooni uudelleen. Uskon merkkien vaikuttavan meidän valintoihin niissä ratkaisevissa tilanteissa, joissa voi nähdä ja tuntea vision mielessään, vaikei niille olisikaan järkevää selitystä.

3.3 Historiallinen dokumenttielokuva

Tärkein tekijä historiallisessa dokumenttielokuvassa on aika. Sen henkilöt, tapahtumat ja asiat ovat jo menneitä, historiaa. Tämä ei suinkaan tarkoita, että kaikki vanhat dokumenttielokuvat olisivat historiallisia dokumenttielokuvia. Historiallinen dokumenttielokuva esittää kokemuksia, tarinoita, historiaa ja mikä tärkeintä; mennyttä todellisuutta. (Aaltonen 2006, 60.)

3.3.1 Lajityypit

Paneudun tarkemmin muutamaaan historiallisen dokumenttielokuvan lajityyppiin, joita ovat henkilökohtainen muisteleminen sekä merkkihenkilön muotokuva. Muotokuva rakennetaan useamman henkilön tietojen ja muistojen kautta, kun taas henkilökohtainen muisteleminen nivoutuu yhden henkilön ympärille. (Aaltonen 2006, 63,64.)

Historiallisessa dokumentissa tarinan tärkeys nousee keskeiseen asemaan. Oma dokumenttini sisältää edellä mainittuja muotoja runsaasti. Historiallisessa mittakaavassa dokumenttini tarinan tärkeys ei ehkä nouse niin laajaan merkitykseen. Kuitenkin Tuomivaaran läheisille, hänen muistolleen sekä taikuripiireille dokumentilla toivottavasti on paljon annettavaa. Dokumenttielokuvassani käsitellään jo menneitä asioita, joita tukemassa on Tuomivaaran lähipiiriltä saadut tiedot. Lisäksi faktatietona on kuvamateriaalia käsitellyistä asioista ja tapahtumista. Näin ollen dokumenttielokuvani on lähimpänä historiallista dokumenttielokuvaa ja tarkennettuna merkkihenkilön muotokuva.

Toki aina käsiteltäessä edesmenneen henkilön elämää, on mahdotonta saada täyttä varmuutta siitä, mitä kyseinen henkilö itse ajatteli asioista. Dokumenttielokuvani hakeekin ikään kuin yleistä hyväksyntää Tuomivaaran lähipiiristä hänen tekemisilleen. Samalla toki luodaan vahva ja mahdollisimman laaja henkilökuvaus niille katsojille, joille Tuomivaara ennen dokumenttielokuvani katsomista on tuntematon tai ainakin vähemmän tunnettu henkilö.

3.3.2 Historialliset lähteet

”Historian tutkijalle lähde tarkoittaa inhimillisen toiminnan jälkeä. Tämä jälki on itsessään mykkä, ja siitä tulee lähde vasta, kun tutkija käyttää sitä päätelmiensä perustana” (Aaltonen 2006, 65). *”Paikkaansa pitävän tiedon sijasta on ryhdytty puhumaan pätevistä tai validista tiedosta. Lähteet eivät enää ole luotettavia tai epäluotettavia, vaan eri tavoin informatiivisia”* (Aaltonen 2006, 65).

Tässä haluan korostaa haastattelijan ja haastateltavien välisen luottamuksen rakentamisen tärkeyttä. Oman teokseni kannalta tämä oli tärkein asia. Kuten edellä mainittiin, en tuntenut henkilökohtaisesti Tuomivaaraa hänen elinaikanaan. Tämän vuoksi rakensin hänen elämänsä dokumenttiin täysin muiden kertoman pohjalta. Toki minulla oli muutakin materiaalia, mutta pääsääntöisesti hänen elämäntarinansa käytiin läpi muiden ihmisten kertomana. Ilman hyvää luottamussuhdetta haastateltavien kanssa,

en olisi millään saanut niin syvällistä ja tarkkaa tietoa Tuomivaarasta ja hänen elämästään. Lähteistä haluan myös erityisesti nostaa esille vanhat materiaalit, kuten kaitafilmit ja valokuvat, jotka sain käyttööni. Mitään näistä materiaaleista ei olisi ollut käytettävissäni ilman luottamusta siitä, ettei materiaaleja tulla käyttämään sovitusta tavasta poikkeavasti. Toisaalta kaikki päähenkilöstä kerätty tieto on aina tärkeää. Haastateltavat eivät useinkaan ymmärrä kertoa asioita objektiivisesti siten, että tieto kerrottaisiin siihen mitään lisäämättä tai siitä mitään pois jättämättä. Olikin ensisijaisen tärkeää osata poimia juuri niitä lähteitä työhöni, joilla oli painavaa merkitystä dokumenttielokuvani sisällön kannalta.

3.4 Kompilaatioelokuva

Kävin jo läpi historiallisen dokumenttielokuvan lajityyppejä, mutta kompilaatioelokuva eli kooste-elokuva on mainittava erikseen. Kompilaatioelokuva on uusi teos, joka on luotu vanhasta materiaalista. Yleensä koostaja ei itse ole ollut mukana materiaalin tuottamisessa. Materiaalin uudelleenkäyttö eri teoskokonaisuudessa tarkoittaa helposti sitä, että materiaalit voivat saada aivan uuden näkökulman. Näin ollen materiaali saattaa tarkoittaa tai näyttää huomattavasti alkuperäistä tarkoituskuvaa erilaisemmalta. (Aaltonen 2006, 68.)

Halusin käsitellä tätä aihetta, koska näen omassa elokuvassani, *Murtuneet kahleet* – Timo Tuomivaaran elämä, paljon yhtäläisyyksiä kompilaatioelokuvan kanssa. Teoksessa on paljon materiaalia, jotka vastaavat edellä mainittua materiaalin uudelleen käyttöä. On kiehtovaa ajatella, että jokin arkinen tilanne aikoinaan on tallennettu kuvamateriaaliksi ja vuosia myöhemmin samaista materiaalia käytetään ja hyödynnetään aivan uudessa merkityksessä. Tilanteessa piilee myös vaara, sillä huomaamatta voi syntyä ristiriitaisia tilanteita materiaalien käytön suhteen. Minullekin syntyi dokumentin luomisvaiheessa tilanteita, joissa minun täytyi perustella hyvin tarkasti materiaalien alkuperäisille haltijoille, mitä kohtia vanhoista perhemateriaaleista käytettäisiin kussakin kohdassa dokumenttielokuvaani.

Tavallisissa ja normaaleissa arkitilanteissa kuvatut materiaalit ovat useimmiten eniten kaivattuja kuvaelmiä ihmisestä, josta henkilökuvadokumenttia tehdään. On suhteellisen helppoa rakentaa ihmiskuvaa haastatteleamalla hänet tunteneita ihmisiä. Jos haluaa tietää millainen henkilö todellisuudessa oli, miten hän elehti, puhui ja liikkui, silloin tarvitaan kertomusten lisäksi myös liikkuvaa kuva- ja äänimateriaalia. Näiden materiaalien yhdistäminen läheisiltä kerättyyn tietoon muuttaa henkilökuvan muodon ja ilmeen täysin uudeksi. Kun kuulemansa kykenee yhdistämään visuaalisesti havaittuun materiaaliin, saadaan syvempi ja laajempi kokonaiskuva kohdehenkilöstä. Tämä on puolestaan vaikuttamassa siihen, kuinka tarkka ja syväluotaava henkilökuva kyetään rakentamaan. Pidänkin tärkeänä, että onnistuin saamaan omaan dokumenttielokuvaani liikkuvaa kuva- ja äänimateriaalia Tuomivaarasta. Näillä sain osoitettua katsojille sen, millainen Tuomivaara oli julkisuuden ulkopuolella.

Teoksessani, *Murtuneet kahleet – Timo Tuomivaaran elämä*, koin tärkeäksi näyttää katsojille runsaasti materiaalia joissa Tuomivaara itse esiintyy. Aloittaessani dokumentin tekoa minulle selvisi, että Tuomivaara oli jo edesmennyt. Tämän seikan vuoksi minun oli mahdotonta saada henkilökohtaista kontaktia häneen ja luoda käsitystä siitä, millainen ihminen Tuomivaara oli henkilönä ja persoonana. Tuomivaaran henkilökuva minun tuli siis rakentaa yhdistelemällä henkilökohtaisesti tuottamaani materiaalia ja muiden henkilöiden tuottamaa materiaalia.

4 DOKUMENTTIELOKUVAN MOODIT

Jokaisesta dokumenttielokuvasta löytyy sen oma ääni. Tämä ääni toimii sormenjäljen tai allekirjoituksen tavoin. (Nichols 2001, 99.) Tästä syystä elokuvateoreetikko Bill Nichols kehitti 1990-luvulla moodiluokittelun, jonka avulla voidaan luokitella ja jäsentää dokumenttielokuvia. Nicholsin mallissa moodeja oli alun perin neljä kappaletta: *havainnoiva, refleksiivinen, selittävä ja osallistuva*. Myöhemmin hän vielä lisäsi malliinsa *poeettisen ja performatiivisen* moodin, näin ollen moodeja on nykyisin kuusi kappaletta. (Aaltonen 2006, 81.)

Moodien kautta voidaan kertoa millainen dokumenttielokuva on kyseessä, samalla tavalla kuten fiktioelokuvat voidaan luokitella eri genreihin eli tyyliluokkiin. Moodit siis kertovat todellisuuden tyypeistä. (Aaltonen 2011, 25.) Aloittaessani dokumenttielokuvani tekoa, minulla oli siitä valmis visio ja suunnitelma ajatuksissani. Tiesin tarkalleen, miten ja millaisen dokumentin haluaisin luoda. Kuitenkin kaikki nämä kaikki ajatuksen tasolla olevat asiat olivat haasteellisia muuttaa sanamuotoon. Moodiluokittelun kautta pyrin kuitenkin avaamaan dokumenttini sisältöä ja luokitlemaan dokumenttiani.

4.1 Bill Nicholsin moodit

Havainnoivassa moodissa seurataan dokumenttielokuvan henkilöiden elämää sellaisena kuin se todellisuudessa on. Tavoitteena on, että henkilöt käyttäytyvät normaalisti ja unohtaisivat kameroiden läsnäolon. Luonnollisuus on tärkeää myös sen vuoksi, että kaikki tapahtumat kuvataan ilman lavastuksia. (Aaltonen 2006, 82.) Havainnoivan dokumenttielokuvan leikkaus vaatii enemmän huolellisuutta, koska materiaali antaa vähemmän mahdollisuuksia eri ilmaisumuotoihin. (Aaltonen 2011, 27.)

Itsetietoisin moodi on **refleksiivinen moodi**, joka kyseenalaistaa dokumentin itsessään. Refleksiivisessä dokumenttielokuvassa elokuvan tekijät näyttäytyvät kuvissa, selostavat tapahtumia itse tai ovat muulla tavalla dokumentissa aktiivisesti mukana.

Katsojaa siis tietoisesti muistutetaan dokumenttielokuvan luonteesta, joka todellisuudessa on keinotekoinen. (Aaltonen 2011, 28.)

Selostamiselle ja argumentoinnille perustuva moodi on **selittävä moodi**. Puhe tai teksti vie kuvan siivittämänä dokumenttielokuvaa eteenpäin. Kuva ikään kuin todistaa tekstin tai puheen paikkansapitävyyden. Kun ääni saatiin aikanaan elokuvaan mukaan, oli puhevetoisuus pitkään dokumenttielokuvien vahvin tekotapa. Tästä johtuen ”Jumalan ääni” on edelleen termi, jolla kutsutaan selostajaa selittävässä moodissa. Moodi elää vahvasti yhä, esimerkiksi luontodokumenttielokuvissa. (Aaltonen 2011, 26,27.)

Osallistuva moodi perustuu vuorovaikutukseen, joka vallitsee kohteen ja dokumenttielokuvan tekijän välillä. Dokumenttielokuvan tekijä osallistuu tilanteisiin jollain tavalla itse, esimerkiksi provosoimalla tai haastatteleamalla kohdetta. Keskeistä osallistuvassa moodissa on itse dokumenttielokuvan tekoprosessi. (Aaltonen 2011, 27,28.)

Elokuvallinen runo kuvastaa parhaiten dokumenttielokuvaa, joka sisältyy **poettiseen moodiin**. Poeettiset dokumenttielokuvat ovat usein kokeellisia. Niiden tekijät ovat enemmän taiteilijoita kuin todellisia dokumentaristeja. Tanssin, kuvataiteen, musiikin ja poikkitaiteellisuuden yhdistely ei ole harvinaista kyseisessä moodissa. (Aaltonen 2011, 25,27.) Voidaankin sanoa, että rytmiset ja visuaaliset muodot ovat perusta poettisessa moodissa. (Aaltonen 2006, 81.)

Performatiivisessa moodissa pyritään eroon objektiivisuudesta. Performatiivinen dokumenttielokuva on usein hämärästi fiktion, lavastuksen ja dokumentoinnin rajamaastossa. Henkilökohtaiset kokemukset ja tiedot, sekä niiden performatointi eli esittäminen nousee keskeiseen asemaan. (Aaltonen 2011, 28,29.) Performatiivinen dokumenttielokuva on usein myös poliittisesti kantaaottava ja suosittuja aihekäsitteilyjä ovatkin vähemmistöt ja sorretut, kuten henkilöt joilla on kehitysvamma, erilaiset etniset ryhmät ja seksuaalivähemmistöt. (Aaltonen 2006, 83.)

4.2 Murtuneet kahleet – Timo Tuomivaaran elämä - dokumenttielokuvan moodit

Kuten jo edellä mainittiin dokumenttielokuvani, Murtuneet kahleet – Timo Tuomivaaran elämä, tarkoituksena on luoda henkilökuva Timo Tuomivaarasta. Käytössäni olleen materiaalin luonteesta johtuen dokumenttielokuvani sai piirteitä, jossa sekoittui piirteitä useasta eri moodista. Kuitenkin haen laajempaa ja yleistävämpää kuvaa, joten käsittelen enemmän juuri sitä moodia, joka vahvimmin kuvastaa ja vastaa dokumenttielokuvaani.

Mielestäni vahvin moodi teoksessani on selittävä moodi. Sain kerättyä käyttööni runsaasti materiaalia aiheeseen liittyen. Kuten tavallista, materiaalin runsaudesta huolimatta vain pieni osa siitä oli käyttökelpoista dokumenttiani ajatellen. Materiaalin luonteesta johtuen päätin hyödyntää tekstiä henkilökuvan eteenpäin siivittämisessä. Lisäksi monin paikoin tapahtumien kerrontaa tukemassa on kuvamateriaali, jonka avulla pyritään luomaan syvyyttä sekä vahvistamaan kuultua.

Kuva 4. Oppipoika väliteksti (Murtuneet kahleet – Timo Tuomivaaran elämä 2009)

Kuva 5. Usko väliteksti (Murtuneet kahleet – Timo Tuomivaaran elämä 2009)

Kuva 6. Perhe-elämä väliteksti (Murtuneet kahleet – Timo Tuomivaaran elämä 2009)

Dokumenttielokuvissa menneen ajan luominen toteutetaan hyödyntämällä lähinnä kuvamateriaalia (Helke 2006, 158). Tämä pätee dokumenttielokuvaani hyvin vahvasti. Juuri nämä menneen ajan kuvamateriaalit luovat siteen audiovisuaalisen kokonaisuuden luomiseksi.

Halusin saada mukaan dokumenttiini aitoja tarinoita, tapahtumia ja mikä tärkeintä, tunteita. Lisäksi mielestäni onnistuin ohjaajana luomaan haastateltavien välille tilanteen ja

tunnelman, jossa itse haastattelutilanne kuvauskalustoineen unohtui ja haastateltavat puhuivat minulle kuin tuttavalleen.

”Haastattelun funktio on rakenteellinen: selittämällä tapahtumien kulkua haastateltava antaa elokuvalle loogisen rakenteen, tai älyllinen: joukko haastateltavia esittää näkökantansa jostakin aiheesta. Usein heidän lausuntonsa voivat olla tarkoituksellisen ristiriitaisia, sillä argumentin eri puolien esittäminen, kolikon molempien puolien näyttäminen, lisää elokuvan objektiivisuutta. Tai niin me haluaisimme uskoa.” (Webster 1996, 25.4.2012) Juuri tämän halusin tuoda esille dokumenttielokuvassani, selittävän kerronnan avulla luoda todellisen henkilökuvan Tuomivaarasta. Haastattelun avulla kerrotut asiat tukeutuvat kuvakerrontaan ja selvittävät dokumentin sisältöä katsojalle tavalla, joka vangitsee hänet seuraamaan dokumenttia.

5 DOKUMENTTIELOKUVAN RAKENTAMINEN

Dokumenttielokuvan tekeminen on yleensä vaativaa ja aikaa vievää. Materiaalia täytyy kuvata paljon enemmän verrattuna vaikkapa käsikirjoitettuun fiktioelokuvaan. Dokumenttielokuvien aiheiden tulisi olla kiinnostavia tai muulla tavalla tärkeitä sekä katsojan mielenkiinnon herättäviä. Tulen kertomaan pääpiirteittäin dokumenttielokuvan tekemisen tärkeimmät ja yleisimmät vaiheet. Vaiheiden esittelyssä pohjaudun kuitenkin omaa teostani koskeviin päävaiheisiin.

5.1 Aiheen valinta

Dokumenttielokuvan perustana on idea. Ideaa kuitenkin täytyy pohtia ja tarkastella monelta näkökannalta ennen kuin siitä saadaan muodostettua varsinainen aihe. Dokumenttielokuvan voi tehdä lähes mistä tahansa. Tämä seikka voi toisaalta olla taakka dokumenttielokuvan aiheen valinnalle. Valintaa voikin helpottaa miettimällä dokumenttielokuvan näkökulmaa. Esimerkiksi samasta aiheesta, henkilöstä tai tapahtumasta voi olla olemassa jo lukemattomia dokumenttielokuvia, mutta dokumentit voivat olla hyvin erilaisia juuri näkökulmansa vuoksi. (Aaltonen 2011, 58.)

Aiheen valinta ei suinkaan ole varmistettu vielä siinä vaiheessa, kun se tuntuu tekijälle itselleen sopivalta. Vielä on tutkittavana ja selvittävänä onko aiheesta jo tehty dokumenttielokuva ja vieläpä samaisella näkökulmalla. On hankittava taustamateriaalia, mahdollisia kuvia, artikkeleita sekä muuta painettua tekstiä. Myös mahdollisesti haastateltavat henkilöt tai muuten dokumenttielokuvassa mukana olevat ihmiset on saatava mukaan tai ainakin saada heiltä kuvauslupa. Kuvauslupien hankinta on usein haasteellista. Ihmiset suhtautuvat varsin usein varauksella, kun heitä tai heidän omaisuuttaan halutaan kuvattavan.

5.1.1 Aiheen valinta omaan teokseen

Omasta dokumenttielokuvastani en suinkaan ollut suunnitellut henkilökuvadokumenttia. Dokumentistani en ollut suunnitellut henkilökuvaa lainkaan, sillä aiheeni olivat dokumenttia pohiessani tyystin erilaiset. Mielestäni on tärkeää käydä aiheen valintaani edeltäneet ideat ja ajatusprosessit lävitse. Tämän koen tärkeäksi sen vuoksi, koska näistä ideoista tarttui mukaan kuitenkin osia lopulliseen dokumenttielokuvaani, vaikka ne aiheeltaan ovatkin hyvin erilaisia.

Ensimmäinen ideani oli tehdä dokumenttielokuva Haukiputaan ”Rauma-Repolan” sahasta. Haukiputaan Martinniemessä sijaitseva saha oli aikoinaan yksi Suomen suurimmista sahoista, mutta nykyisin saha ja sen maa-alueet rakennuksineen eivät ole enää suuressa mittakaavassa käytössä. Saha ja sen ympäristö on minulle tuttu lapsuudesta ja kävimme laajalla saha-alueella usein viettämässä aikaa ja kalastamassa.

Aihe tuntui läheiseltä ja tärkeältä. Lisäksi dokumentoitua materiaalia olisi varmasti todella paljon saatavilla niin nykyiseltä alueen omistajalta kuin useilta Haukiputaalaisilta tuttaviltani, jotka aikoinaan työskentelivät sahalli. Ehdin jo aloittaa taustatietojen keräämisen aiheesta, kunnes huomasin aiheen olevan liian laaja. Käsiteltäviä asioita tulisi olemaan niin runsaasti, että aika tulisi menemään todella tiukalle. Lisäksi minulle selvisi, että aiheesta oli jo tehty useampikin dokumenttielokuva. Tämä vaikutti paljolti aiheen kariutumiseen. Aiheesta luopumiseen vaikutti myös mainitsemani kuvauslupien saamisen hankaluus, mutta myös aiheen laajuus. Aiheen valintaan kuitenkin liittyi idea siitä, että minulla olisi dokumenttissani yksi henkilö päähaastateltavana, joka olisi luonut uransa sahalli. Tästä ideasta jäi kipinä dokumentin toteuttamista ajatellen.

Toinen alustava idea oli sekin paljolti poikkeava lopullisesta ideasta ja aiheen valinnasta. Aiheeksi oli muodostumassa dokumenttielokuva maailman suurimmasta kaivinkoneesta. Jo sen sanominen, ”maailman suurin”, herättää lähes jokaisen mielenkiinnon. Tästä aiheesta olin varsin innostunut ja uskoin sen varmasti toteutuvan. Tämäkin aihe oli minulle tuttu jo lapsuudesta, sillä isäni kanssa kävimme tätä ”laitosta” usein katso-massa. Kyse oli siis Marion nimisestä ja merkkisestä kaivinkoneesta. Asiaan paremmin

perehdyttyäni saatoinkin todeta, ettei kaivinkone ainakaan enää ollut maailman suurin, vaikka se luonnollisesti pikkupojan silmin siltä näytti. Jotain käsitystä kaivinkoneen suuruudesta saa kerrottua tarkemmin sen koosta. Kaivinkone oli karkeasti sanottuna vähintään kahden omakotitalon kokoinen, painoi 600 tonnia, sen kauha on henkilöauton kokoinen ja sen siirtämiseen työpaikalta toiselle Suomessa meni kolme kuukautta. Mikä erikoisinta, koko komeus kulki jaloilla eli se niin sanotusti otti askelia sen kahdella laahaimella.

Aihe olisi myös ollut historiallisesti mielenkiintoinen, sillä Suomessa on ollut kyseisen kaivinkoneen lisäksi vain kaksi muuta näin suurta, niin ikään Marion kaivinkonetta. Näitä kaivinkoneita on käytetty rakennusmailla esimerkiksi Saimaalla, Oulujoella, Kemijoella ja Iijoella. Kyseisiä kaivinkoneita on siis hyödynnetty rakennettaessa Suomen suurimpia vesivoimalaitoksia.

Valinta tuntui hyvältä ja kiinnostavalta. Tähänkin aiheeseen olin päättänyt etsiä jonkun päähenkilön, joka olisi kyseisellä kaivinkoneella työskennellyt. Kuitenkin jo alkumetreillä koin täystyrmäyksen. Kone oli purettu ja romutettu. En voinut uskoa sitä, sillä olinhan juuri pikkupoikana käynyt sitä katsomassa Iissä. Iissä sijaitsee sen viimeinen työmaa ja vieressä kaivinkoneen lepopaikka joen uoman läheisyydessä. Muutama puhe lu varmisti asian; kone oli todellakin purettu ja näin jo toinen hyvä idea oli kokenut kovan kolauksen.

Dokumenttielokuvien aihe voi myös tulla muualta. Idea voi olla yhteinen päätös dokumenttiin osallistuvien tekijöiden kesken tai idea voi olla ehdotus ihmiseltä joka ei millään tavalla tule olemaan mukana itse dokumentin teossa. Näin kävi minunkin teokseni idean kanssa josta muotoutui lopullinen aihe.

Vanha ystäväni kertoi hänen sukulaisestaan, joka alkoi kertomuksen edetessä kuulostaa todella mielenkiintoiselta henkilöltä. Selvisi, että tuo sukulainen oli Timo Tuomivaara, taikuri ja kahlekuningas, joka varsinkin varttuneemmille sukupolville oli varsin tunnettu viihdyttäjä ympäri Suomen. Mennyt aikamuotokin sen jo kertoo, minkä tässä aiheessa koin suurimpana ongelmana, Tuomivaara oli jo edesmennyt henkilö. Tämä aiheutti mi-

nulle varsin suuria huolenaiheita haastattelumateriaalia ajatellen. Kuitenkin idea oli niin kiinnostava ja harvinainen, että siitä muodostui lopullinen aiheeni dokumenttielokuvaan. Lisäksi aiheen kietoutuminen yhden henkilön ympärille tuntui omalta.

5.2 Ennakkotiedot

Ennakkotutkimuksen tarkoituksena on löytää jotain konkreettista sisältöä dokumenttielokuvaan, kuten esimerkiksi paikkoja, tarinoita, henkilöitä ja tilanteita.

Jouko Aaltosen mukaan ennakkotutkimuksen tarkoituksena on:

- perehdyttää käsikirjoittaja aiheeseen ja elokuvan maailmaan
- kirvoittaa ideoita
- kerätä aineistoa käsikirjoituksen kirjoittamiseksi
- etsiä ihmisiä, paikkoja, yksityiskohtia, metaforia
- valmistella elokuvan kuvausvaihetta

Ennakkotietoihin olisi hyvä kerätä mahdollisimman paljon aineistoa aiheeseen liittyen. Todennäköisintä kuitenkin on, että vain murto-osa näistä aineistoista ja materiaaleista tulee päätyämään lopulliseen dokumenttielokuvaan. (Aaltonen 2011, 80,81.)

5.2.1 Dokumenttielokuvani ennakkotutkimukset ja muuttajat

Ystäväni, joka vihjaisi Tuomivaarasta minulle, kertoi että hänen suvultaan löytyisi paljon materiaalia Tuomivaarasta aina julisteista valokuviin. Mikä parasta, ystäväni isä oli kuulemma Tuomivaaran serkku. Ystäväni lupasi kysyä isäänsä haastateltavaksi ja selvittää myös muiden sukulaisten ja omaisten suostumusta dokumenttielokuvan tekemistä ajatellen. Jo seuraavana päivänä tiedustelin ystävältäni hänen lupaamiaan selvityksiä koskien lupa-asioita sekä suostumuksia. Kaikki oli ystäväni mukaan kunnossa, mutta halusin itse varmistua asioista ja kuulla samaiset asiat vähintään puhelimitse ystäväni

isältä itseltään. Pyysin ystäväni isän numeron ja soitin hänelle. Sovin ystäväni isän kanssa haastattelupäivän Haukiputaalle.

Lähdimme sovittuna päivänä Haukiputaalle suorittamaan haastattelua. Olin nähnyt runsaasti vaivaa pohtiessani tulevan dokumenttini rakennetta sekä suunnitellessani itse haastattelutilanteen etenemistä. Dokumenttini kannalta tärkein hetki oli lähellä. Olimme kuitenkin varanneet reilusti aikaa, jotta saisimme kaikki varmasti valmiiksi ennen itse haastattelun toteutumista. Ennen haastattelun toteutumista taukopaikkana toimi minun vanhempieni koti, josta soitin viimeisen, jo enakkoon sovitun varmistuspuhelun ennen haastattelupaikalle menoa. Ystäväni isä vastasi puheluuni, mutta ei muistanut meidän sopineen mitään haastattelua. Hän ilmoitti, ettei ole Tuomivaaralle mitään sukua, vaikka samalla sukunimellä kulkikin ja oli samalta kylältä kotoisin. Lähinnä ystäviä olivat olleet aikoinaan, mutta siinä kaikki. Tuskin hän mitään syvällisempää osaisi Tuomivaarasta kertoa, mitä ei jokainen Tuomivaaran jotenkin tuntenut henkilö olisi voinut muutenkin sanoa. Kaiken kukkuraksi hän sanoi, ettei hän suostuisi mihinkään dokumenttiin haastateltavaksi. Näin minäkin pääsin viimeistään tässä vaiheessa maistamaan dokumentaristin todellista arkea.

Jouko Aaltosen mukaan idea voi muuttua ennakkotutkimuksen aikana. Aiheesta voi muuntautua erilainen, tai jopa kokonaan uusi dokumenttielokuva. (Aaltonen 2006, 111.) Tässä vaiheessa olin panostanut projektiin jo niin paljon, että en ollut valmis luopumaan siitä ilman taistelua. Sain kerättyä syntyneiden henkilökontaktien kautta kuitenkin yhteystietoja Tuomivaaran lähiomaisiin. Näin ollen sain yhteyden Tuomivaaran siskoon, Tuula Maisonvaaraan ja Timon tyttäriin Pia Tuomivaaraan sekä Mia Tuomivaaraan.

5.2.2 Dokumenttielokuvani henkilövalinnat

Usein dokumenttielokuvan kiinnostavimpia asioita ovat siinä esiintyvät henkilöt. Henkilöitä voi olla useita tai tarinassa voidaan keskittyä vain yhteen päähenkilöön. Päähenkilön ympärille tehtyä dokumenttielokuvaa katsojan on helpompi seurata ja dokumentista saa paremman kokonaiskuvan kohdehenkilöstä. Henkilöiden, varsinkin päähenkilön, on

oltava riittävän kiehtovia ja kiinnostavia. Myös tulevat tapahtumat heidän elämässään ovat ratkaisevassa asemassa. Henkilöiden tärkeyttä ei siis voi korostaa liikaa, kun kyseessä on dokumenttielokuva. (Aaltonen 2011, 96.)

Dokumenttielokuvani päähenkilöksi oli muotoutunut edesmennyt Timo Tuomivaara. Näin ollen tarvitsin dokumenttiini henkilöitä, jotka olivat Tuomivaaralle läheisiä hänen eläessään. Kuten mainittua, Tuomivaaran sisko Tuula sekä Timon tyttäret Pia ja Mia olivat mukana dokumenttielokuvassa. Ennen haastattelujen alkamista päädyin radikaaliin ratkaisuun olla haastatteleminen tyttäretä Miaa, koska hän asui etelä Suomessa. Sen sijaan Tuula ja Pia asuivat huomattavasti lähempänä Rovaniemellä. Lisäksi olin jutellut heidän kanssaan enemmän puhelimitse ja olin mielestäni saanut luotua heihin paremman suhteen kuin Miaan.

Pidin kuitenkin tärkeänä dokumenttielokuvani kannalta sitä, että haastatteluihin saataisiin mukaan myös henkilö tai henkilöitä, jotka eivät olleet varsinaisesti sukua Tuomivaaralle. Tapanainen, joka toimii edelleen miekannelijänä ja kahlekuninkaana, oli Tuomivaaran hyvä ystävä sekä hänen oppipoikansa. Tapanainen vaikutti todella kiinnostavalta henkilöltä dokumenttiani ajatellen ja hän oli myös myöntyväinen dokumenttielokuvaani kohtaan.

Nyt minulla oli haastateltavien joukossa henkilöitä Tuomivaaran jokaisesta elämäntilanteesta. Haastateltavien henkilöiden ehdot dokumenttiani ajatellen olivat tosin tiukat, sillä läheiset halusivat suojella Tuomivaaran muistoa sekä omaa yksityisyyttään. Valmistusta elokuvaa ei saisi esittää julkisesti ilman heidän suostumustaan. Lisäksi heidän tulisi nähdä valmis työ ennen sen virallista valmistumista. Näiden ehtojen lisäksi vaatimuksena oli jättää tähän saakka mukana olleet kontaktini ja henkilöt lopullisen projektin ulkopuolelle, sillä kyseiset henkilöt eivät olleet heille tai Tuomivaaralle mitään sukua. Näin ollen aikaisemmat kontaktini eivät voineet tuntea todellista Tuomivaaraa, kuten he tunsivat. Ehdot sopivat minulle, sillä ymmärsin jo pelkkien puheluiden välityksellä sen verran Tuomivaaran elämästä, että olin valmis tinkimään omista mielihaluistani elokuvan tähden. Lisäksi koin tärkeänä sen, että sain haastateltavien joukkoon juuri ne läheiset ihmiset joiden avulla voisin kuvata Tuomivaaran koko elämää.

5.3 Käsikirjoittaminen

Dokumenttielokuvan käsikirjoittaminen on kiistelty aihe. Useat dokumenttielokuvien tekijät ovat sitä mieltä, ettei käsikirjoitusta tarvita lainkaan. Dokumenttielokuvan tekeminen on prosessina huomattavan avointa toimintaa, toisin sanoen tekijät eivät voi aina ennakoida kaikkia tulevia tapahtumia. Käsikirjoitus toimiikin enemmän suuntaa antavana ohjenuorana kuin orjallisesti seurattavana määräyksenä. (Aaltonen 2011, 102.) On myös varsin yleistä, että käsikirjoitus jätetään pöydälle kuvausvaiheessa jos sitä ylipääntänsä on tehty. Varsin usein dokumenttielokuvaa tehtäessä on tärkeää saada spontaania ja avointa materiaalia, tällöin tiukasti käsikirjoituksen seuraaminen voi olla haitallista. (Aaltonen 2006, 136.)

Käsikirjoitus on kuitenkin suotavaa tehdä, koska se helpottaa dokumenttielokuvan muodon luomisessa. Käsikirjoitus voi myös auttaa leikkausvaiheessa. Leikkausvaiheessa käsikirjoitus näyttää sen, miten dokumentille todellisuudessa kävi. Toki voi myös käydä niin, ettei dokumenttielokuva ole lainkaan käsikirjoituksen kaltainen. (Aaltonen 2011, 102.)

Omassa dokumenttielokuvassani käsikirjoituksen käyttäminen ja hyödyntäminen oli niin ikään vähäistä. Tein suuntaa antavan käsikirjoituksen, joka vastasi enemmän kuvausaiakataulua kuin varsinaista käsikirjoitusta. Tosin käsikirjoituksessani oli pääpiirteittäin kysymykset haastattelua ajatellen, joista oli suurta apua kuvaustilanteessa. Myös leikkausvaiheessa käsikirjoitus oli aluksi mukana, mutta hyvin pian se jäi tarpeettomana pois.

5.4 Ohjaaminen

Dokumenttielokuvan ohjaaminen on huomattavasti laajempi käsite kuin nimi antaa ymmärtää. Ohjaaminen terminä tulee fiktioelokuvan puolelta, jossa ohjaaja päättää hyvinkin tarkasti mitä, milloin ja miten kuvataan. Dokumenttielokuvan ohjaaja puolestaan on enemmän kuvaustilanteen suhteiden luoja kuin varsinainen ohjaaja. Dokumenttielo-

kuvan ohjaajan on oltava tilanteessa vahvasti läsnä. Hänen tulee kyetä luomaan kontaktit henkilöiden välille sekä kyetä hyödyntämään intuitiotaan sekä eläytymistaitoaan kuvaustilanteissa. Dokumenttielokuvan ohjaaja pyrkii luomaan syvälliset suhteet dokumenttielokuvan mahdollisiin henkilöihin ja joskus jopa muihin aiheisiin kuin puhtaasti henkilöihin. Nämä syvälliset suhteet voivat johtaa ystävyyteen, joka tuo mukanaan herkästi uusia ongelmia. Omia ystäviä halutaan suojella ja toisaalta ystävät ovat henkilöitä, jotka ovat osa sinua. Ystäviinkin voi välillä väsyä ja tämä puolestaan luo paineita ohjaajalle jos dokumenttielokuvan henkilö väsyä ohjaajaan. (Aaltonen 2006, 137.)

5.4.1 Kokemukseni dokumenttielokuvan ohjaamisesta

Ennen dokumenttielokuvani aloittamista minulla oli jonkin verran kokemusta ohjaustyöstä, mutta dokumenttielokuvan ohjaaminen oli minulle täysin uutta. Lähdin kuitenkin rohkeasti ja avoimin mielin kokeilemaan taitojani. Tavoitteenani oli saada aikaan mahdollisimman rento ja luonteva kuvaustilanne. Siksi päädyinkin suorittamaan yhteishaastattelun Tuula Maisonvaaran ja Pia Tuomivaaran kanssa. Kuvauspaikaksi kohdentui Maisonvaarojen koti Rovaniemellä. Perillä meitä odotti valloittava varttuneempi pariskunta, Maisonvaarat. Pia ei ollut vielä saapunut, joten joimme odotellessamme kahvit. Kahvitellessamme kertomuksia Tuomivaarasta alkoi tulla jo sitä tahtia, että minun piti hillitä pariskunnan kertomisen intoa. Juuri tämänkaltaisia tarinoiteja minun tulisi saada kuvausnauhalle. Kuvausvarusteet olivatkin pystyssä ennätysvauhdilla, jottei tärkeitä asioita jäisi tallentamatta. Pian saavuttua kävimme yhdessä läpi vielä sopimamme ehdot. Kävi ilmi, että lähes kaikki aikaisemmin kuulemani tarinat ja kertomukset Tuomivaarasta eivät pitäneet paikkaansa ja juuri heiltä tulisin kuulemaan todellisuuden. Tämä sai palon sisälläni roihuamaan ja aloitimme kuvaukset.

Yhteishaastattelu on varsin haasteellista toteuttaa, etenkin jos se kuvataan yhdellä kameralla. Kuvaajalleni olikin todellinen haaste pysyä tilanteissa mukana. Yritin parhaani mukaan haastattelun aluksi selvittää haastateltavilleni sen, että he vastaisivat yksi kerrallaan heille esitettyihin kysymyksiin. Haastateltavat kuitenkin muistutteluistani huolimatta juttelivat runsaasti ja vuolaasti, kommentoiden ja lisäten toisten kerrontaan omia

näkökulmiaan ja muistelmiaan. Kertomukset etenivät assosiaatioiden kautta uusille urille ja kerrottujen asioiden sisällöt vaihtelivat puheenvuorosta toiseen. Varsin pian luovutin muistuttelun ja annoin kuvaajalle vapaat kädet leikitellä kuvakokoilla, kunhan asettelu pysyisi aisoissa. Henkilökohtaisesti suoritin äänityksen haastattelun ohella.

Haastattelu sujui alkujännityksen lauettua varsin mukavasti. Saimme aikaiseksi luonnollisen keskustelutilanteen ja pian kamera unohdettiin, jolloin huomasin myös kuvaajan saaneen työrauhan. Taitava kuvaaja sai tallennettua loistavasti myös Pekan yllättävän osallistumisen haastatteluun ja keskusteluun, vaikka Pekka ei vielä kahvipöydässä ollutkaan suostunut mukaan haastateltavaksi. Oli mukava huomata, että voitimme myös Pekan luottamuksen ja saimme hänet mukaan dokumenttiini. Todellisuudessa juuri Pekka oli toiminut Tuomivaaran avustajana pitkin Tuomivaaran uraa. Häneltä saimmekin kuulla todella uhkarohkeita tarinoita Tuomivaaran elämästä. Myös Tuula ja Pia todella avasivat Tuomivaaran elämää minulle. Tunsin haastattelun edetessä, että luottamus oli saavutettu enkä tulisi sitä rikkomaan. Tämä merkitsi myös sitä, että sillä samalla hetkellä tein päätökseni dokumenttielokuvani rakenteesta.

Haastattelujen jälkeen katselimme yhdessä valokuvia Tuomivaarasta ja tiedustelin mahdollisuutta niiden lainaamiseen projektiani ajatellen. Sain haluamani kuvat lainaan ja lähdimme kohti Torniota. Kotimatalla olotilani oli todella onnellinen, sillä kaikkien vastoinkäymisten jälkeen olin vihdoinkin saanut kerättyä varsin vaikuttavaa materiaalia dokumenttielokuvaani varten. Tämä onnellisuuden olotila osoittautui todelliseksi, kun editointivaihe oli alkamassa. Haastateltavien henkilöiden tunteet oli todellakin saatu tallennettua kuva- ja äänimateriaaleihin käsin tuntuvaan voimakkaasti.

Materiaalien editointivaiheessa otin yhteyttä Tapanaiseen. Hänellä sattui sopivasti olemaan esiintyminen Oulussa parin viikon kuluttua. Sovimme tapaamisen esiintymisen yhteyteen. Tapahtuma osoittautui kuitenkin liian haasteelliseksi paikaksi kuvausta ajatellen. Tapanaisen esiintymisen jälkeen siirryimme Oulun keskustassa sijaitsevaan jo lähes kesäiseen puistoon. Sain sommiteltua Tapanaisen mieleiseeni paikkaan, vaikka se olikin varsin haastava paikka kuvaamisen kannalta. Tapanaisen kanssa alkujännitystä ei juuri ollut, olihan Tapanainen rautainen esiintymisen ammattilainen. Tämän lisäksi olin

jo haastatellut Maisonvaaroja ja Pia Tuomivaaraa, joten Tapanaisella oli jo varmasti tunne luotettavasta produktiosta.

Tapanaisen kautta sain dokumenttielokuvaani juuri sen näkökulman Tuomivaarasta, mitä hänestä ei voitu saada sukulaisten kautta. Tapanainen antoi myös loistavasti ammatillisen näkökulman sangen harvinaisesta ammattikunnasta. Haastattelu venyi pitkäksi, mutta en halunnut jättää mitään arvailujen varaan. Kyseisiä materiaaleja en saisi enää koskaan näillä tunteilla kuvattua uudelleen. Tässäkin haastattelutilanteessa sain luotua sen tilanteen, jossa haastateltava unohtaa kameran ja puhuu luottamuksellisesti. Tällöin asiat tulevat kerrottua todenmukaisesti aitojen tunteiden kanssa. Haastattelussa syntyi jopa tilanteita, jolloin Tapanainen joutui pitämään taukoa, koska vahvat tunteet saivat hänestä vallan. Varsinkin noissa tilanteissa tunsin jälleen polton sisälläni. Se tunne, jolloin tiesit saavuttaneesi jotain niin hienoa, ettei sitä voi sanoin kuvata. Siksi kuvaamme tilanteita kameroilla, jolloin kaikki tämä tallentuu katsojille.

5.5 Leikkaus

Leikkaaja on elokuvan toinen ohjaaja, koska dokumenttielokuvan lopullinen rakenne ja tekijän ääni löytyy leikkausvaiheessa. (Rabiger 1998, 242.) Leikkauspöydällä materiaaleista luodaan teos, josta katsoja voi ymmärtää elämysten kautta dokumenttielokuvan tarkoituksen. (Aaltonen 2006, 144.)

Raakamateriaalia voidaankin pitää kuolleenä siihen saakka, kunnes se herätetään henkiin leikkauspöydällä ja siitä luodaan valmis hengittävä teos. Dokumenttielokuvassa leikkausvaihe onkin huomattavan tärkeässä osassa, koska elokuvan rakenne voi muuttua tai vasta löytyä sitä leikattaessa. Eettiset kysymykset ilmenevät eritavoin kuin kuvattaessa, kuitenkin päähenkilön muotoilussa täytyy olla varovainen. Uskottavuuden kannalta on usein välttämätöntä kertoa asioita, jotka voivat olla hyvinkin arkaluontoisia. Ohjaajalla on viime kädessä valta ja onkin syytä näyttää teos asianomaisille ennen sen lopullista valmistumista. (Aaltonen 2011, 331,332.)

Dokumenttielokuvan alku ja loppu ovat todella tärkeitä. Alun tulisi olla koukuttava, mutta ei liian paljastava. Loppu taas ei välttämättä ole varsinaisen tarinan loppu, kun kyseessä on dokumenttielokuva. Usein käsiteltyjä asioita voidaan jättää avoimeksi ja katsojalle jätetään tarkoituksella pohdittavaa ja mahdollisuus kehitellä tarinan loppu oman mielensä mukaan. (Aaltonen 2011, 355,358.)

5.5.1 Henkilökuvadokumenttini muodon luominen

Dokumenttissani materiaalia oli niin paljon, että sen editoinnissa oli suuri työ. Minulla oli valmis kuva dokumentistani ajatuksissani, mutta materiaali piti siirtää digitaaliviidakon läpi valmiiksi elokuvaksi. Päivä toisensa jälkeen leikkasin innolla materiaalia, jolle ei tuntunut tulevan loppua. Kaiken lisäksi sain käsiini todella mahtavaa videomateriaalia Tuomivaarasta, esimerkiksi 6mm kaitafilmiä sekä vanhoja televisiohaastatteluja. Tämä lisäsi huomattavasti työn määrää, mutta materiaali oli mielestäni loistavaa. Oli erittäin tärkeää saada Tuomivaarasta elävää kuvaa mukaan dokumenttiini, sillä se herätti elokuvan eloon. Osa materiaalista oli lisäksi hämyistä ja jollain tapaa jopa maagista. Nämä seikat olivat omiaan lisäämään syvyyttä Tuomivaaran elämää kohtaan ja ajoivat dokumenttielokuvani tarkoitusta.

Olen jo käsitellyt teokseni alun tekemisen, enkä voi olla painottamatta sen tärkeyttä. Alku on mielestäni erittäin onnistunut ja mielestäni oikealla tavalla koukuttava. Loppuun taas jätetään katsojalle tarpeeksi aikaa käsitellä näkemäänsä ja kuulemaansa. Lopputekstien samanaikaisesti pyörivä kuvamateriaali Tuomivaarasta taas antaa tukea katsojan pohdiskelulle.

Vaikka minulla olikin näkemys valmiista työstä, sen siirtäminen digitaaliseen muotoon tuntui väliin vaikealta. Jokaisen sekunnin editointi työssäni kuitenkin niputti yhteen eri ihmisten tarinoita. Tuomivaara alkoi muotoutua suurenmoiseksi persoonaksi, niin yksityiselämän henkilönä kuin julkisestikin tunnettuna henkilönä. Tämä ero olikin ehkä työni haastavin osa. Minun oli koko ajan pidettävä mielessä fakta, että Tuomivaara oli jo edesmennyt.

Myös lupaamani yksityisyyden säilyttäminen oli pidettävä mielessä puhumattakaan siitä, että en ollut ikinä tavannut Tuomivaaraa henkilökohtaisesti. Minun oli siis rakennettava todellinen kuva Tuomivaarasta pelkästään muiden ihmisten kertomana. Tämä on usein normaali tilanne henkilökuvadokumentin tekijälle. Kuitenkin mielestäni tässä tapauksessa haasteellisuutta lisäsi se, että minulla oli elokuvassani mukana Tuomivaaran lähiomaisia. Lisäksi Tuomivaaran kuolemasta oli kulunut vasta muutamia vuosia, joten hienotunteisuudella oli todellakin paikkansa.

Pienenä leikkausvaiheen yksityiskohtana on mainittava dokumenttielokuvassani kuultava musiikki. Alussa ideana oli tuoda mukaan paljon musiikkia. Tiedustelin millainen musiikkimaku Tuomivaaralla oli ollut ja kävi ilmi, että hän oli perinteisen rautalanka iskelmän kuuntelija. Kuitenkin minulla oli ohjaajana ja leikkaajana erilainen näkemys musiikista. Hain yhtenäisempää, mutta jollain tavalla jopa viettelevää musiikkia. Henry Bacon kirjoittaa musiikin käytöstä: *”musiikki toimii kuvan ja tarinan esittämien asioiden vahvistajana tai sävyttäjänä”* (Henry Bacon 2000, 234, 235). Halusinkin musiikin luovan parafraasisen yhtälön. Valittu kappale leikitteleekin yhdellä alkuperäisistä dokumenttielokuvani kiintopisteistä, kuoleamalla.

6 POHDINTA

Dokumenttielokuva on ilmaisumuoto todellisuuden kuvaamiselle. Joissain tapauksissa todellisuus voi olla hieman keinotekoinen tai valmiiksi suunniteltu. Kuitenkin dokumenttielokuvan aihe on aina oikeaa ja todellisuutta kuvaava. Ilmaisumuotona dokumenttielokuva on rajaton, koska aiheita ei voi rajata tai pilkkoa. Dokumenttielokuvan voi siis tehdä lähes mistä tahansa. Jopa asioista jotka ovat tylsiä, arkisia tai outoja voi tehdä dokumentin, kunhan näkökulma on kiinnostava.

Dokumentin aiheena henkilokuva on erittäin haastava. Henkilöstä on luotava todellinen ja neutraali kuva. Kuitenkin on tuotava esille kaikki ne piirteet henkilöstä, jotka hänellä on tai oli, jotta katsoja voi tuntea ne audiovisuaalisesti. Kun päähenkilö on jo edesmennyt, voisi henkilökuvan rakentamisen olettaa olevan helpompaa. Huomioon täytyy kuitenkin ottaa, että silloin asioiden tulkitsijoita on useita ja näin ollen todellisen henkilökuvan rakentaminen on haasteellisempaa.

On myös tärkeää osata analysoida omaa työtään. Moodiluokittelun avulla sain avattua dokumenttiani. Moodiluokittelun kautta kykenin kuvailemaan dokumenttini muotoa ja sisältöä. Löysin tarvittavat teoriat ja metodit, joiden avulla tulevaisuudessa osaan pohtia dokumenttielokuvien sisältöä ja paikkaa huomattavasti aikaisempaa paremmin.

Omassa teoksessani olen mielestäni onnistunut rakentamaan Tuomivaarasta inhimillisen mutta samalla kiehtovan persoonan. Pidän siitä, millaisen henkilökuvan kykenin hänestä luomaan ja olen varma, että dokumenttielokuvani esittämä päähenkilö oli todellisuudessa dokumentin luoman henkilökuvan kaltainen. Tästä asiasta olen saanut myös palautetta dokumenttielokuvassa esiintyviltä henkilöiltä sekä muilta Tuomivaaran sukulaisilta ja tuttavilta. On varsin ilahduttavaa saada palautetta onnistuneesta henkilökuvan luomisesta. Tämä minua ilahduttaa erityisesti koska itse päähenkilöä, eli Timo Tuomivaaraa, en henkilökohtaisesti koskaan tavannutkaan.

Dokumenttielokuvasta ei tullut sellainen, kuin sen tekemiseen luvan antaneet henkilöt olisivat halunneet. Käsikirjoittajana, ohjaajana ja leikkaajana työskennellessäni minulla

oli vahva näkemys siitä, millainen henkilökuva tulisi olemaan valmiina. Tällöin hyödynsin taiteellista näkemystäni, jonka avulla loin teoksesta sellaisen kun itse olin halunnut. En tehnyt asian suhteen kompromisseja. Täytyy kuitenkin muistaa, että dokumenttielokuvan luomiseen on olemassa useita vaihtoehtoisia muotoja, joka mahdollistaa dokumenttielokuvan eri vaiheiden kerronnan ja tulkinnan eri tavoin. Tämä seikka antaa dokumenttielokuvan taiteellisista osioista vastaavalle henkilölle avaimet todella vivah-teikkaan ja monisyisen dokumenttielokuvan luomiseen.

Dokumenttielokuvassani oli mukana todellisia henkilöitä. Tällöin mielestäni nousevat tärkeimmiksi tekijöiksi läpi prosessin kyseisten henkilöiden luottamus ja kunnioitus. Henkilökuvadokumentissa inhimillisyys, tai sen mahdollinen puuttuminen, muodostaa koko tarinan ytimen. Millainen ihminen päähenkilö on? Miksi hän on sen kaltainen? Nämä ovat asioita, jotka henkilökuvan tulee selvittää. Sain vastaukset näihin kysymyksiin ja onnistuin muokkaamaan ne kaikille katsojille ymmärrettävään muotoon.

Henkilökuvadokumenttini on mielestäni varsin onnistunut kuvaus päähenkilöstäni Timo Tuomivaarasta. Henkilökuvassa nivoutuu yhteen Tuomivaaran elämä aina lapsuudesta kuolemaan saakka. Eri materiaaleja yhdistellen sain kuvattua Tuomivaaran elämää hänen elinaikansa aikakautta vastaavasti, lisäten dokumentin kerrontaan viehättävyyttä, maagisuutta sekä syvyyttä. Pidin aiheesta heti siitä kuultuani ja olen tyytyväinen siihen, että pidin loppuun saakka kiinni omista päätöksistäni. Dokumentista tulikin minun näköiseni ja mielestäni se on dokumenttielokuvan tärkein asia. Sen tulee kertoa todellisuutta tekijän allekirjoituksella.

LÄHTEET

Aaltonen, Jouko 2006. Todellisuuden vangit vapauden valtakunnassa. Dokumenttielokuva ja sen tekoprosessi. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Aaltonen, Jouko 2011. Seikkailu todellisuuteen. Dokumenttielokuvan tekijän opas. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Bacon, Henry 2000. Audiovisuaalisen kerronnan teoria. Tampere: Tammer-Paino.

von Bagh, Peter 2007. Vuosisadan Tarina - Dokumenttielokuvan historia. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Helke, Susanna 2006. Nanookin jälki Tyyli ja metodi dokumentaarisen ja fiktiivisen elokuvan rajalla. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Murtuneet kahleet – Timo Tuomivaaran elämä 2009. Dokumentti. Ohjaus: Aleks Huru. Tuotanto: Kemi-Tornio Ammattikorkeakoulu, Tornio.

Nichols, Bill 2001. Introduction to Documentary. Bloomington: Indiana University Press.

Rabiger, Michael 1998. Directing the documentary. Woburn: Butterwood & Heine-mann.

Webster, John 1996. Dokumenttielokuvan käsikirjoittamisesta. Hakupäivä 25.4.2012
<http://elokuvantaju.uiah.fi/oppimateriaali/kasikirjoitus/artikkelit/webster_dokumenttielokuvan.jsp>

LIITELUETTELO

Liite 1. Murtuneet kahleet – Timo Tuomivaaran elämä 2009. Dokumentti. Ohjaus: Aleks Huru. Tuotanto: Kemi-Tornio Ammattikorkeakoulu, Tornio